

TÜRK DİN MÛSİKİSİ'NDE TEMCİDLER VE SAKARYA İLİ TARAKLI İLÇESİNDE OKUNAN TEMCİD ÖRNEKLERİ

Ferdi KOÇ*

Özet

Türk Din mûsikîsî'nde câmilerde minarenden serbest ya da ölçülü olarak değişik biçimlerde, solo ve cumhur okunan câmi mûsikîsî formlarından birisi olan Temcidler, özellikle Ramazan ayında sahur vakitlerinde okunan Allah'a yönelen Münacaat, Dua dörtlüklerinden oluşur. Bu çalışmada Temcid'in form, makam, güfte yapısı incelendi. Ayrıca 2000'li yıllara kadar Sakarya ili Taraklı ilçesinde bilhassa Yunuspaşa Camii'nden okunan Temcid örnekleri Taraklı'lı Süleymaniye Camii emekli Başımamlarından Hattat Saim Özel'den derlenip notaya alındı.

Anahtar Kelimeler: Temcid, Dini Mûsikî, Câmi Mûsikîsî, Taraklı Temcidi, Mûsikî

Tamjids in Turkish Religious Music and The Samples of Tamjid Chanted in The District of Taraklı, Sakarya

Abstract

In Turkish religious music, *tamjids*, which are referred to as one of the mosque music forms are chanted on the minarets of the mosque in different styles either freely or with rhythms or solo or together with a chorus. *Tamjids* are composed of prayer verses called *munajat* which are devoted to God and are particularly chanted around *sahur* (meal before dawn during Ramadan) during the month of Ramadan. In this study, the structure, maqam and song words of *tamjids* have been analyzed. Furthermore, some samples of *tamjid* chanted till the 2000s especially in Yunuspaşa Mosque in Taraklı, a district of Sakarya have been compiled from the penman Saim Özel, the retired chief imam of Taraklı Suleymaniye Mosque, and finally notated.

Keywords: Tamjid, Religious Music, Mosque Music, Tamjid of Taraklı, Music

---

Giriş

Bu çalışmamızda Türk Din Mûsikî'sinde unutulmaya yüz tutmuş formlarımızdan olan Temcid incelenmiş ve özellikle Ramazan ayında sahur vakitlerinde Sakarya ili Taraklı ilçesinde son zamana kadar okunan Temcidler derlenip, notaya alınmıştır. Temcid incelenirken form, makam ve güfte yapısı göz önüne alınmıştır. Temcid'den bahseden bazı eserler ve araştırmacılar

---

* Arş. Gör. Dr., SAÜ Devlet Konservatuarı Türk Müziği (fkoc@sakarya.edu.tr)

varsa da aktarılan bilgilerin büyük çoğunluğu Suphi Ezgi ve Halil Can'ın makalesine dayanmaktadır. Diğer yayınlardaki tamamlayıcı bilgilerin yanı sıra ilk defa bu makalede yayımlanan yeni derlemelerle Temcid konusu akademik bir bütünlük içinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

A- TEMCİD

a- Temcid'in Anlamı

Halil Can'ın verdiği bilgiye göre Türk Din Mûsikîsi'nde Câmî Mûsikîsinin bir formu olan "Temcid" lügatlarda şu anlama gelir: "Arapça bir isim olup şan, şeref ve büyüklük manasına gelen "Mecd"'den müteaddi sena ile ululamak ve tazim terkim anlamında kullanılan bir kelimedir; çoğulu ise "Temcîdât" olarak kullanılır."¹

Bir başka lügatta şöyle ifade edilir: "Temcid: Ululama, ağırlama, sabah namazı vaktinden evvel minarelerde belli makamlarda söylenen Arapça niyaz ilahisi olarak tanımlanır."²

Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü'nde ise "Temcid"; sena ve tazimi havi olarak sabaha karşı minarelerde lahin ile okunan dua için kullanılan tabirdir. Bu dua *Kamus-ı Osmanî*'de sahur manasında kullanılır ya da "Temcid vakti" denilir.³

Yılmaz Öztuna ise Temcid'i "Bir çeşit Münacaat, kelime Arapça 'Mecd: ululamak' masterından gelir. Cenâb-ı Hakk'ın azameti hakkında olup, güfte kısa, vazih ve Arapça'dır. Binaenaleyh Türkçe şiirlerin bestelenmesiyle yapılmış Münacaat'tan ayrılır ve dua mahiyetindedir. Tevhid duygusu telkin edilir. Bazı bölümleri cumhur ya da solo okunur."⁴ şeklinde tarif eder.

Yukarıdaki Temcid tariflerinden genel bir tanım yapacak olursak, Temcid: "Mecd: Ululamak" fiilinden gelen ve Cenâb-ı Hakk'ın azametiyle ilgili Arapça ya da Türkçe güfteyle⁵ serbest veya ölçülü bestelenmiş, minârelerde icrâ edilen dini mûsikî formudur.

b- Temcid'in Ortaya Çıkışı ve İcrâsı

Temcid'in ortaya çıkışı hususunda Cemaleddin Server Revnakoğlu, Temcid'in ilk olarak Peygamber Efendimiz (s.a.)'in müezzini Hz. Bilâl-i Ha-

1 Halil Can, "Dini Türk Mûsikîsi Lügatı", *Mûsikî Mecmûası*, İstanbul 1967, sy. 224, s. 8.

2 Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 2001, s. 1072.

3 Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: MEB, 1983, III, 451.

4 Yılmaz Öztuna, "Temcîd", *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1990, II, 388; Bayram Akdoğan, "Din görevlilerine Mûsikî Eğitimi Verilmesi", *Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, Ankara 2002, c. XLIII, sy. 2, s. 341.

5 Notalarını verdiğimiz Eviç ve Hicaz Temcîd'de olduğu gibi.

beşi (r.a.) tarafından icâd edildiğini söylemektedir.⁶ Ethem Cebecioğlu da Temcid'i Hz. Bilâl-i Habeşi (r.a.)'nın icâdı olduğunu tekrarlamış ve sabah namazı, bayram namazı, bilhassa sahur vakitleri icrâ edildiğini zikretmektedir.⁷

Mehmed Zeki Pakalın ise şu ifadeleri kullanmıştır: "Gecenin sülus-ı âhirindeki bir Tesbih ve Temcid (ki biz ana esselât ederiz) o dahi öyledir [duadır]."⁸ Buradaki Tesbih, cami içindeki icrâsından farklı olarak Temcid ve Münacaat esnasında minâreden okunan dua anlamındadır.⁹

Bir rivâyete göre, Hicri elli sekiz senesinde eski Mısır Valisi Mesleme bin Muhalled, bazen cami dâhilinde itikâfa girdiği cihetle Hıristiyanların gece yarısından sonra çaldıkları nakus sedasından ibadeti esnasında olumsuz etkileniyordu. Bu sebeple Havran Emiri Şuraybil bin Amr'ın gece yarısı minareye çıkıp sabahın ilk ışıklarına kadar Temcid okuduğu rivâyet edilir.¹⁰

Temcid metinlerini inceleyen Recep Tural, gözden geçirdiği yazma Mecmûa-i Güfte'lerde Bilâl Habeşi (r.a.)'ye atfedilen Temcid metni gibi, Sultan II. Mustafa'nın Temcid metnine rastlamıştır. Tural dört tane Temcid tespit etmiştir.¹¹ Bunlar:

- 1- Acemaşirân Temcid (Serm sâr etme Hüdâyâ rûz-i mahşerde beni)
Beste: Bilinmiyor, Güfte: Sultan II. Mustafa
- 2- İlâhi Temcid [Makamı bilinmiyor] (Hamden lillâh kullar için eylemiş mâlen atâ) Beste ve Güfte: Bilinmiyor
- 3- Temcîd-i Bilâl-i Habeşî [Makam bilinmiyor] (Teyekkazû teyekkazû yâ niyâm) Beste ve Güfte: Bilinmiyor
- 4- Irak Temcid (Yâ Hazret-i Mevlâ yâ Mevla'l-Mevâli ente'l-Kerîm)
Beste: Hatip Zâkiri Hasan Efendi, Güfte: Sünbül Efendi

Sâbit (ö. 1124H.) mahlaslı şairin

"Sabah olunca ilâhiye soktular rindi

Müezzinân-ı şeb-i îyd verdiler temcîd"

beytinde¹² olduğu gibi bayram günü minarelerde müezzinlerin "Temcid" okumalarına işaret ederek, kelimeyi kullanması gibi tarikat şeyhlerinin her

---

6 Cemâleddin Server Revnakoğlu, "Minâre Mûsikîmizde Temcîdler", *Tarih Konuşuyor*, İstanbul 1967, c. VI, sy. 6, s. 2996-2997; Recep Tural, *Türk Din Mûsikîmizde Na't, Tesbih ve Temcîdler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, MÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994, s. 27.

7 Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara: Rehber Yay., 1997, s. 281.

8 Pakalın, *a.g.e.*, s. 451.

9 Tural, *a.g.e.*, s. 27.

10 Tahirü'l-Mevlevî (Olgun), *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, (Neşr. Abdullah Işıklar), İstanbul: Bilmen Basımevi, 1963, s. 63.

11 Tural, *a.g.e.*, s. 183-188.

12 Pakalın, *a.g.e.*, s. 451.

birinin divanlarında ayrı ayrı Temcidler yazmış olmaları, Temcid'in tarihini aydınlatılabilir.

Suphi Ezgi'nin açıkladığı gibi Temcid'in icrâsı şu şekildedir: Özellikle büyük camilerde gece yarısı; evvelâ birinci cümle iki devrelik lahnini bir müezzin okur. Onu takiben üçüncü devre olan mülâzimeyi müezzinler topluca okur. Hz. Âdem'den Peygamber Efendimize (s.a.) kadar Peygamber isimleri Hz. Âdem'den evvel üç defa (Lâ ilâhe illallah) ve "Âdem Safiyyullah" kısmındaki bestesiyle okunur. İstenilirse Peygamber Efendimiz (s.a.) cümlesiyle okunan mûsikî cümlesi terennüm olur. Eserin Arapça ve Türkçe olan Münacaat kısmı bir müezzin tarafından kuvvetli sesle minareden halka hitab edilir ve aynı müezzin "Nasrun minallahi ve fethün karib ve beşşiri'l-müminin ya Muhammed" ve "bismike" der; sonra topluca "Ya Allah Hû" diye bitirilir.¹³

Suphi Ezgi'nin ifadesine göre, yaşadığı dönemde (1869-1962) Temcid okuma üslûbu Anadolu'da ve İstanbul'da Tekke Mûsikîsinin icrâ edildiği yerlerde devam etmekteydi.¹⁴ Câmî ya da Tekkede Temcid'e çıkmak ve Temcid kafilesini idare etmek müezzinliğin, zakirliğin mutad vazifeleri içinde idi, bilhassa mûsikîye hevesli ve sesi güzel olup da kendi civarında veya başka bir yerde Temcid'e çıkmamış bir semt delikanlısı yok gibiydi.¹⁵

Temcidler Osmanlı Devleti zamanında üç aylara mahsus olup Recep ayının birinci gecesinden Ramazan-ı Şerif'in son gecesine kadar okunurdu. Mübarek gün ve gecelerde Temcidlerin önemi artardı.¹⁶ İstanbul'da birçok cami ve tekkede Temcidlerin okunmasına üç aylarda başlamasına karşılık Süleymaniye Camii'nde yalnız ramazan gecelerinde başlanılmaktaydı.¹⁷ Cemaat Temcid'in makamı ve okunuş üslûbu üzerine mûsikî münazarası yapardı.

c- Temcid'in Mûsikî (Form-Makam) ve Güfte Yönüyle İncelenmesi

Temcid form olarak, Temcid Nutku Şerifi (ya da Mevd) ve Münacaat olmak üzere iki kısımdır. Birinci kısım "Allahü Rahmanü Rahimin" mevd ve senasını müterennim besteli bölümden sonraki kısımdır. İkinci kısım da Allah'a Münacaat ve Dua sözlerinin olduğu kısımdır. Notalarını verdiğimiz

---

13 Suphi Ezgi, *Nazarî, Amelî Türk Mûsikîsi*, İstanbul: İstanbul Konservatuarı Neşr., 1935, III, 72; [Bu şekil icraya elimizdeki Temcid'lerden Taraklı'dan derlediğimiz Nevâ Temcid kısmen uygun olsa da diğer Temcidler değildir.]

14 Ezgi, *a.g.e.*, s. 72.

15 Mustafa Özdamar, *İslâmbol Geleneğinde Sivil Merasimler ve Doğumdan Ölüme Mûsikî*, İstanbul: Kırkkandil Yay., 1997, s. 160.

16 Özdamar, *a.g.e.*, s. 160.

17 Revnakoğlu, *a.g.e.*, s. 2999; Hacer Aktaş, *Osmanlı'da Mübarek Gün ve Gecelerde Dini Mûsikî*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniv. Sos. Bil. Enst., 2006, s. 78.

Temcidlerde olduğu gibi İstanbul ve Anadolu'da icrâ edilen bazı Temcid'lerde bahsettiğimiz form haricinde serbest ya da ilâhi gibi Türkçe güfteli farklı bir form kullanılabilir.

Hatipzâkiri Hasan Efendi'nin vücuda getirdiği Temcid'in bestesini Suphi Ezgi şöyle analiz etmiştir¹⁸: "Eser notada cümlelerini çiftli olarak ayırdığımız onbir kısımdan mürekkeptir. Bu cümlelerde sekizinci cümle iki devreli¹⁹, onuncu, onbirinci cümleler dörder ve diğerleri kâmilten üçer devrelidir. Üçüncü ile dördüncünün ezgileri tekrar edilmiştir. Beşinci ve yedinci cümlelerde cüzî bir değişikle tekrar edilmiştir. Her cümlelerin nihayetinde birer devrelik aynı mülâzime mevcuttur. Diğer cümlelerde mülâzimler az değişmiştir. On bir cümlelerin devreleri şöyledir:

- (1) A+B+C (5) H+C+E (9) K+M+N
- (2) D+C+E (6) H+C+E Cüz'i Deęişiklikler (10) S+S+P+N
- (3) F+C+E (7) H+C+E (11) P+R+N+V
- (4) G+C+E (8) H+E

Bu güfte ile oluşan şablonun Kocamustafapaşa Tekkesi'nde medfûn Sünbülî Efendi'nin tertibi olduğu; Hüdâî şeyhlerinden Şehâb Efendinin akrabası olan bir zâtın Temcid'in bu şeklini Suphi Ezgi'ye iletildiği belirtilmektedir. Bu Temcid Sünbülî Dergâhı'nın zâkirbaşısı merhûm Fehmi Efendi'den kaydedilmiştir.²⁰

Halil Can'a göre bu tertibin kimin olduğu kesinlikle bilinmemektedir, fakat Buhûrîzâde Mustafa İtrî'nin tertibi olduğu kuvvetle muhtemeldir. Bazı çevrelerde Hatipzâkiri Hasan Efendi'nin olduğu da iddia edilmektedir.²¹

Aziz Mahmud Hüdâî Efendi'ye ait bir Temcid'in olduğu da kabul olunmaktadır. Bu eserin usûlü unutulmuş ve melodileri zamanla bozulmuştu. Fakat Hüseyin Saadetin Arel'in yardımıyla Temcid'in melodisi kirlilikten arındırılarak kurtarılmıştır.²²

Temcidlerin Ezanlar gibi serbest okunması ve kişiye göre tavır değişmesi sebebiyle elimizde az sayıda nota mevcuttur. İstanbul Kocamustafapaşa'da "Sünbül Efendi" ve Üsküdar'da "Aziz Mahmud Hüdâî" câmilerinde okunan Temcid'in notası Suphi Ezgi tarafından 1935 senesinde yayınlanmıştır.²³ Bu zamana kadar Temcid okunması gelenek olmuştur. Bu gelenek İstanbul ile

---

18 Ezgi, *a.g.e.*, s. 67-71.

19 "Devre" olarak ifade edilen eser içinde tekrarı haricinde aynısı olmayan kısa melodi topluluklarıdır.

20 Ezgi, *a.g.e.*, s. 71.

21 Can, *a.g.e.*, s. 8.

22 Ezgi, *a.g.e.*, s. 70.

23 Ezgi, *a.g.e.*, s. 67-70; Recep Tural, *Türk Din Mûsikîmizde Na't, Tesbih ve Temcîdler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniv. Sos. Bil. Enst., 1994, s. 28.

birlikte Anadolu'da pek çok beldede Sakarya-Taraklı ilçesinde ve Çorum'da olduğu gibi devam etmiştir. Bu beldelerde okunan Temcidler güfte olarak benzerlik gösterse de makam, usûl ve icrâ yönünden farklı özellikler ihtivâ etmektedir.

Mustafa Özdamar'ın tespit ettiği gibi Temcidler genellikle Uşşak, Hicaz, Segâh, Nevâ, Hüseyinî, Acem, Acemaşîran, Eviç, Muhayyer, Şehnâz ve Irak gibi makamlarda icrâ edilmekteydi.²⁴

Elimizde notası bulunan Temcidler şunlardır²⁵:

- 1- Irak Temcid²⁶ (Ya Hazreti Mevlâ)
Beste: Hatip Zâkiri Hasan Efendi, Söz: Sünbül Efendi
- 2- Sabâ Temcid²⁷ (Vâsıl Olmaz Kimse Hakk'a)
Beste: Bilinmiyor, Söz: Şemsî-i Sivâsî Hz.
- 3- Sabâ Temcid²⁸ (İşte Geldi İyd ü Edhâ)
Beste-Güfte: Bilinmiyor
- 4- Sabâ Temcid²⁹ (Açıldı Çün Bezm-i Elest)
Beste: Bilinmiyor, Güfte: Aziz Mahmud Hüdâî Hz.
- 5- Sabâ Temcid³⁰ (Bağrımdaki Biten Başlar)
Beste: Bilinmiyor, Güfte: Nizamoğlu Seyfullah Hz.
- 6- Sabâ Temcid³¹ (Geydim Hırkayı Hakk'ın Yolunda)
Beste: Metin Alkanlı, Güfte: Muhibbiyü'l-Cerrâhî eş-Şeyh Safer Dal Hz.
- 7- Sabâ Temcid³² (Lâ İlâhe İllallah)
Beste-Güfte: Anonim
- 8- Bestenigâr Temcid³³ (Onbir Ayın Sultanısın)
Beste-Güfte: Anonim
- 9- Nevâ Temcid³⁴ (Lâ İlâhe İllallah)

---

24 Özdamar, *a.g.e.*, s. 161.

25 Bu Temcîd'lerin notası Recep Tural'ın yaptığı çalışmada yoktur.

26 Ezgi, *a.g.e.*, s. 67-70; M. Nazmi Özalp, *Türk Müsîkisi Beste Formları*, Ankara: TRT Yay., 1992, s. 48, nota s. 369-373; Özdamar, *a.g.e.*, s. 177-180.

27 Özdamar, *a.g.e.*, s. 171; Ahmet Hakkı Turabi, *Sivâsî İllâhiler*, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010, s. 94.

28 Özdamar, *a.g.e.*, s. 172 (Notanın altında Şeyh Fahreddin Efendi'den derlendiğine dair bilgi notu vardır).

29 Özdamar, *a.g.e.*, s. 173.

30 Özdamar, *a.g.e.*, s. 174.

31 Özdamar, *a.g.e.*, s. 175.

32 Özdamar, *a.g.e.*, s. 170.

33 Bu eser Çorum ilinde son zamanlara kadar okunmakta olup, Hafız Recep Camcı'dan derlenip Dr. Ubeydullah Sezikli tarafından notaya alınmıştır.

Beste-Güfte: Anonim
10-Eviç Temcid (Âdem Oldum Bilmedim)

Beste-Güfte: Anonim
11-Hicaz Temcid (Tedbirleri Elde İken)
Beste-Güfte: Anonim

Câmi ve tekkelerde genellikle Hatip Zâkiri Hasan Efendi'nin bestelediği Temcid icrâ edilmektedir. Bu Temcid'in güftesi şöyledir:

Temcid'in Nutku Şerifi

*Ya Hazreti Mevlâ; Mevle'l-Mevâlî
Ente'l-Kerîmü'l-Bâkî ve ente'r-Rahîmü
Ya Allah; Ente'l-lezi tefferede bi'l-fadli ve ve'l-keremi ve'l-ulâ
Ya Rahman; Îlâhün Vâhidün Rabbün Teâlâ Huvallahü'l-Bedîu'l-Hakkü'l-ulâ
Ya Mennân; Sübhâne men tâbe alâ Âdeme ba'de mâ asâ fectebâhü Rabbühü ve
rafe ile's-semâvâti'l ulâ
Ya Sübhân; Sübhâne men encâ Nûhan ile's-sefîneti ve eshâbehü, Sübhâne Men
ersele Mûsâ ilâ Fir'avne bi'l-asâ
Ya Deyyân; Sübhâne men ahsene savte Dâvude ve fafea Îsâ, Sübhâne meni't-
tehaze İbrâhime halîlen ve'stafâ
Ya Rıdvân; Sübhâne men tecellâ ve kelleme Mûsâ,
Ya Hannân; Sübhâne men hateme'l-enbiyâ bi-Muhammedini'l-Mustafâ, Fedâke
ebî ve ümmî keme'l-Halilü İsmâile Fedâ;
Allah, Yâ Hazreti Mevlâ;
Lâ İlâhe İllallah, Hak Lâ İlâhe İllallah, Lâ İlâhe İllallah;
Evvel Âdem Safiyyüillah Yâ Hazreti Mevlâ;
Lâ İlâhe İllallah, Nuh Neciyyullah, Yâ Hazreti Mevlâ;
Lâ İlâhe İllallah, Yusuf Sâdikullah, Yâ Hazreti Mevlâ;
Lâ İlâhe İllallah, Mûsâ Kelîmullah, Yâ Hazreti Mevlâ;
Lâ İlâhe İllallah, Îsâ Rûhullah, Yâ Hazreti Mevlâ;
Lâ İlâhe İllallah, Muhammedün Resûlullah Hakkân ve Sıdkân ve Salli ale'n-
Nebiyi'l-Mustafa Ahmedüne'l-Hâdî ve Aleyhi's-Senâ; Kerîmün, Rahîmün, Allah
Yâ Mevlâ.*

---

34 Nevâ, Eviç ve Hicaz makamındaki Temcîdler, Sakarya ili Taraklı ilçesinde son zamanlara kadar okunmakta olup, İstanbul Süleymaniye Câmii emekli imamı Taraklı'lı Hattat, Hafız Saim Özel'den derlenip Dr. Ferdi Koç tarafından notaya alınmıştır. (07.07.2002)

Temcid'in Tercümesi

Ey Efendilerin efendisi olan Hazreti Mevlâ; Sen Kerimsin, Bâkî, Sen Rahimsin Ya Allah.

Sen ki fadlî kerem ve ulviyetle teferrüd ettin, Ey Rahman, bir tek Tanrı'dır, yüksek Rab'dır, Bedî' Hak, Âli olan Çalap'tır.

Yâ Mennân; Gaybtan ayna tecelli ederek zahir olunca zâtı yükselmiştir;

Yâ Mennân; Âdem aleyyisselâmın isyanından sonra onu affeden ve sonra kendisini seçerek yüksek göklere çıkaran Cenâb-ı Hakki tesbih ederim.

Yâ Sübhân; Hazreti Nuh ile eshabını gemiye alıp kurtaran Allah'ı tesbih ederim; Firavun'a Hazreti Mûsâ'yı âsâ ile gönderen Cenâb-ı Hakki tesbih ederim.

Yâ Deyyân; Hazreti Davud'un sesini güzel halkeden ve Hazreti İsâ'yı göğe yükselten Tanrı'yı tesbih ederim.

Yâ Rıdvân; Mûsâ'ya görünüp onunla mukamele eden Tanrı'yı tesbih ederim.

Yâ Hannân; Peygamberleri Muhammed Mustafa ile nihayetlendiren Allah'ı tesbih ederim, Nasıl ki İbrahim Halilullah İsmail'i feda etmişse benimde anam babam sana feda olsun;

Yâ Hazreti Mevlâ, Lâ İlâhe İllallah, Hak Lâ İlâhe İllallah, Lâ İlâhe İllallah; Evvel Âdem Safiyyullah, Nuh Neciyyullah, Yusuf Sadıkullah, Mûsâ Kelîmullah, İsâ Rûhullah;

Yâ Hazreti Mevlâ, Lâ İlâhe İllallah, Hazreti Muhammed Allah'ın hakkın ve sıdkan elçisidir. Bize doğru yolu gösteren güzîde Peygamberimize salât ü selâm ve Allah'ın senâsı onun üzerinde olsun,

Yâ Hazreti Mevlâ, Kerimdir, Rahimdir, Allah, Yâ Mevlâ.

Münâcât

Yâ hâteme'r-risâleti, yâ eşrefe'l verâ; aceben li'l- muhibbi keyfe yenâm;

Küllü nevmin ale'l muhibbi harâm; kum, ya nâimü kem tenâm;

Âşikullahi lâ yenâm; ed'ûke bit-tedarrui ya Dâimel Bakâ;

Aslih lenâ bi fadlike yâ Vâsia'l-atâ; ilahî, ben kimim idem münacât;

Kapunda eyleyim arz-ı hâcât ve yâ dânenide; sırr-ı hafiyâyât;

Ne hâcet hazretine arz-ı hâcât; ey Kerîmü lem yezel ve yâ Padişah-ı lâ yezâl;

Saltanatı küllî senindir hiç sana irmez zevâl, Salli ala Seyyidinâ Mustafa, Ahmedüne'l-Hâdî aleyhi's-senâ.

Tercümesi

Ey Peygamberliğin sonuncusu ve mahlukâtın en hayırlısı; Seven nasıl uyur hayret! Her çeşit uyku sevene haramdır;kalk ey uyuyan kaç zamandır uyuyorsun

Allah'a âşık olan uyumaz; sana yakararak dua ediyorum, ey sonsuza kadar dâim olan;

Bizi faziletin ile ıslah eyle Ey lütfu çok geniş olan!

Kapunda eyleyim arz-ı hâcât ve yâ danende; sırrı hafıyyat;

Ne hâcet hazretine arzı hâcât; Ey sonsuz lütuf sahibi! Ey sonsuz padişah!

Saltanatı küllî senindir hiç sana irmez zevâl, Efendimiz Mustafa'ya selâm ve Ahmedüne'l-Hadi'ye övgüler olsun.

Halka Hitap

Eyyühe'l-ihvân, kûmû's-salâte hayrûn minen nevm; Melekiün yünâdî hel mined'd-dâî esmâe'l-lâhi teâlâ aceben keyfe yenâmü'l-âşikûn; Leyse lehüm menâm; Kûmû eyyüh'el-uşşâk; Tûbâ limen teheyee li's-salâti.

Tercümesi

Ey Kardeşler, Uykudan daha hayırlı olan namaza kalkın! Bir melek Allah'ın isimleri ile dua eden var mı diye nidâ ederken âşıklar nasıl uyur hayret! Onlara uyku yok; Kalkın Ey Âşıklar; Namaza acele edene müjdeler olsun!

B- SAKARYA İLİ TARAKLI İLÇESİNDE OKUNAN TEMCİD ÖRNEKLERİ

Taraklı'da 2000'li yıllara kadar devam etmiş olan Temcid okuma geleneği, Ramazan ayında sahur vaktinde halkı oruca kaldırmada önemli rol oynuyordu. Müezzinlerin güzel sesiyle icrâ ettiği Temcid minareden okunmaya başladığında, erkeğini sahura bekleyen kadının pilavı yanmasın diye ocağın alması, daha sonra ısıtması için tekrar ocağa koyma hadisesi "Temcid Pilavı" deyiminin ortaya çıkmasına vesile olmuştur.³⁵ Bu hadise Mehmet Zeki Pakalın'ın eserinde de aynı şekilde anlatılmaktadır.³⁶

Yazının bu bölümünde, bir Anadolu geleneği olarak halk kültürü içinde yer alan Temcid'in, Sakarya ili Taraklı ilçesinde üç değişik makamda ve farklı güfte ile icrâları üzerine bilgiler verilecektir. Taraklı'da yaşamış, İstanbul Süleymaniye Camii Başımamlığından emekli, Hattat Saim Özel³⁷den,

35 Hattat Saim Özel ile yapılan mülakat (07.07.2002).

36 Pakalın, *a.g.e.*, s. 451.

37 "Saim Özel (Hattat), 1919 yılında Sakarya Taraklı'da doğdu. Hafızlığını Taraklı'da tamamladıktan sonra, Kur'an talimi için İstanbul'a yerleşti. (1937) Nur-u Osmaniye Camii'nde müezzinliğe başlayan Özel, diğer yandan Mimar Sinan Ü. GSF Şark Tezyinat Şubesi'nde misafir öğrenci olarak eğitimine devam etti. Aynı fakültede Hacı Kamil Akdik ve Hacı Nuri Korman'da eğitim gördü. 10 yıl süreyle eğitimini sürdüren Özel, Hamid Aytaç'tan icazet aldı. 16 kişisel sergi açan Saim Özel'in 1967 (1. Baskı) ve 1974 (2. Baskı) yılında *Hat Örnekleri* adlı kitabı yayımlandı. 1943'ten 1982'ye 43 yıl İstanbul camilerinde müezzinlik ve imamlık yapan Özel, Süleymaniye Camii Başımamlığından emekli oldu. İstanbul Camilerinin birçoğunun yanı sıra Taraklı Yunuspaşa Camii'nin bütün yazılarını ve Mekke'de Kral Halid Tü-

2002 yılında yaptığımız görüşmede nevâ, eviç ve hicaz makamlarında farklı güftelerde üç Temcid derleyip, notaya aldık.³⁸ Bu eserlerden nevâ ve hicaz Temcid'in icrası serbest olup; eviç makamındaki Temcid ise 4/4'lük sofyana usûlündedir. Bu eserlerin notaları güfteleriyle birlikte ekler kısmında verilmiştir.

Sonuç

Çalışmamız sonucunda Câmî Mûsikîsi'nin önemli formlarından Temcid'in kökeni, halk kültürü, mûsikî ve güfte yönüyle değerlendirilmesi yapılmıştır. Temcid'in meydana gelişi, icrâsı, formu, makamsal ve güfte yapısı incelenmiştir.

Halil Can, Cemâleddin Server Revnakoğlu, Mehmet Zeki Pakalın, ve Yılmaz Öztuna gibi araştırmacıların Temcid tarifleri verilmiş ve farklılıkları gösterilmiştir.

Temcid'in ortaya çıkışı anlatılarak, bu konu üzerine Ethem Cebecioğlu, Halil Can, Mustafa Özdamar ve Cemâleddin Server Revnakoğlu gibi araştırmacıların görüşlerine yer verilmiştir. Ayrıca Recep Tunalı'nın tespit ettiği Temcid güftelerinden bahsedilmiştir.

Suphi Ezgi'nin notasını yayınladığı Temcid'in bestekârının Hatipzâkiri Hasan Efendi ya da Buhûrîzâde Mustafa İtrî olduğu konusundaki farklı düşünceler ortaya konmuştur. Ezgi tarafından yapılan form analizi ve analiz yapılan nota verilmiştir. Temcid'in Ezgi'nin anlattığı forma bağlı kalınmadan serbest ya da ölçülü olarak ilâhî'ye benzer formlarda da bestelenebileceği Taraklı Temcidleri örneklendirilerek gösterilmiştir. Hatipzâkiri Hasan Efendi bestesi Temcid'inin Nutku Şerif (mecd), Mûnacaat ve Halka Hitap bölümleri Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

Ayrıca, İstanbul ve Anadolu'da câmî mûsikîsi kültürüne yerleşmiş bulunan Temcid okuma geleneği hakkında bilgiler verilmiştir. Bunun somut bir örneği olan Sakarya ilinin Taraklı ilçesindeki Temcid geleneği anlatılmış ve 2000'li yıllara kadar sahur vakitlerinde icrâ edilen nevâ, eviç ve hicaz makamındaki Temcidler Hattat Saim Özel'den derlenip, notalarına ilk defa bu makalede yer vererek Türk Din Mûsikîsi repertuarına kazandırılması amaçlanmıştır.

---

neli'nin yazılarını yazdı. Yazdığı Kur'ân-ı Kerim, 1991 yılında Pamuk Yayınevi'nce yayımlandı. 1999 Depreminden sonra Taraklı'da yaşayan Saim Özel 29.10.2005 tarihinde vefat ederek Taraklı Mezarlığında toprağa verildi. Bkz. Fahri Tuna, *Sakarya'dan Yetişenler*, Yayımlanmamış Kitap Notları, Sakarya 2010.

38 Hattat Saim Özel ile yapılan mülakat (07.07.2002).

Kaynakça

- Akdoğan, Bayram, "Din görevlilerine Mûsikî Eğitimi Verilmesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 2002, c. XLIII, sy. 2.
- Aktaş, Hacer, *Osmanlı'da Mübarek Gün ve Gecelelerde Dini Mûsikî*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniv. Sos. Bil. Enst., İstanbul 2006.
- Can, Halil, "Dini Türk Mûsikîsi Lügatı", *Mûsikî Mecmûası*, İstanbul 1967, sy. 224.
- Cebecioglu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara: Rehber Yay., 1997.
- Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 2001.
- Ergen, Aytac, *TRT Nota Arşiv Bilgisayar Programı/TSM/Temcîd*, İstanbul 2002.
- Ezgi, Suphi, *Nazarî, Amelî Türk Mûsikîsi*, III c., İstanbul: İstanbul Konservatuarı Neşr., 1935.
- Koç, Ferdi, Hattat Saim Özel ile yapılan "Temcid" konulu mülâkat-(07.07.2002), Sakarya-Taraklı.
- Özalp, M. Nazmi, *Türk Mûsikîsi Beste Formları*, Ankara: TRT Yay., 1992.
- Özdamar, Mustafa, *İslâmbol Geleneğinde Sivil Merasimler ve Doğumdan Ölüme Mûsikî*, İstanbul: Kırkkandil Yay., 1997.
- Öztuna, Yılmaz, "Temcîd", *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi*, II c., Ankara: Kültür Bakanlığı, 1990.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih ve Deyimleri Sözlüğü*, III c., İstanbul: MEB, 1983.
- Revnakoğlu, Cemâleddin Server, "Minâre Mûsikîmizde Temcidler", *Tarih Konuşuyor*, İstanbul 1967, c. VI, sy. 6.
- Tahirü'l-Mevlevî (Olgun), *Müslümanlıkta İbadet Tarihi*, (haz. Abdullah Işıklar), İstanbul: Bilmen Basımevi, 1963.
- Tuna, Fahri, *Sakarya'dan Yetişenler*, (Yayımlanmamış Kitap Notları), Sakarya 2010.
- Turabi, Ahmet Hakkı, *Sivâsî İlâhiler*, Sivas: Asitan Yayıncılık, 2010.
- Total, Recep, *Türk Din Mûsikîmizde Na't, Tesbih ve Temcidler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniv. Sos. Bil. Enst., 1994.

EKLER

a- Irak Temcid

Irak Temcid ve münacat Bestekârı Halib zakirî Hasan ef.

66 bir müezzim tarafından
1. devre
Cok ağır
Durañ ciferi

Ya — haz re ti — Mev la — la —

2. devre

Mev lel me va li en tel ka ri mül Baki ve en ter Ra

hi mü — ya Al la — lah —

bir müezzim

en tel le zi te fer ret te bil fad li vel ke re

mi — vel u la — lâ —

cumhur

ya — Rah ma — man — I la

bir müezzim

hün va hi dün Rab bün te a la — hü val la — hü l Be di ul

Hak kul u la la
 cumhur
 ya Men na nan
 bir müezzîn
 te a la za tü hu lem ma te cel la mi nel
 gay bi i lel ay ni fe' cel la la
 ya Men na nan
 bir müezzîn
 süb ha ne men ta be a la A de me ba de ma a
 sa fec te ba hü Rabbü hu ve re fa a i les se ma
 va til u la la
 cumhur
 ya Süb ha han
 bir müezzîn
 süb ha ne men en ca Nu han il les se fi ne ti ve es ha bi
 hi süb ha ne men er se le Mu sa i la Fir av ni
 bil a sa sa

cumhur (B) *H bir müezzim*

ya ————— Dey ya ————— yan ————— sübha

ne me nah se ne sav te Da vu de ve ra fa a l sa süb

ha ne me nit ta ha ze lb ra hi me Ha li len ve is ti

fa ————— fa ————— ya

cumhur (B) *bir müezzim* (H)

Han nan ————— süb ha ————— ne men

te cel la ve kel le me Mu sa ————— sa

cumhur (B) *bir müezzim* (K)

ya ————— Rid va ————— van ————— süb ha

ne men he te me len bi ya e bi Mu ham me di nil Mus ta

fa ————— fi da ————— hü e bi ve ün ————— mi ke mel Ha li

lü ma i ————— le fe da ————— Al la ————— hi ya haz

re ti ————— Mev ————— la ————— la i

la ————— ha ————— il lai ————— la ————— lah

bir müezzim (S)

Ha ki la i la ————— he ————— il lai

b- Nevâ Temcid

NEVÂ TEMCİD

ANONİM

Kaynak Kiti: Hattat, Hafız Saim Önel
Derleyen: Dr. Ferið Koc
07.07.2002 - Sakarya/Taraklı

SERBEST

SOLO
Lâ i lâ he il lal lah i lâ he il lal lah
Mu ham me dur Re sül lul lah Mev lâ Lâ i la he il lal
lah i lâ he il lal lah

CUMHUR
Â dem sa fi yul lah Mev lâ Ya Haz re ti

SOLO
Mev lâ Lâ i lâ he il lal lah
i lâ he il lal lah Nuh ne bi yul lah

CUMHUR **SOLO**
Mev lâ Ya Haz re ti Mev lâ Lâ i la he
il lal lah i la he il lal lah Mu ham me dur

CUMHUR
Re sül lul lah Mev lâ Ya Haz re ti Mev lâ

Lâ ilâhe il lallah Muhammedur Resûlullah Mevlâ
Lâ ilâhe il lallah Âdem safiyullah Mevlâ
Ya Hazreti Mevlâ
Lâ ilâhe il lallah Nuh nebiyullah Mevlâ
Ya Hazreti Mevlâ
Lâ ilâhe il lallah Muhammedur Resûlullah Mevlâ
Ya Hazreti Mevlâ

c- Eviç Temcid

EVIÇ TEMCİD

ANONİM
Kaynak: Kilit, Hattat, Hıfız Sami Özalp
Derleyen: Dr. Ferið Kar
07.07.2002 - Sakarya/Tuzluk

A dem ol dum bil me dim nef sâ boy nu ma lâl dım
Nuh ol dum tu fan i çin çok ça lış tım dî din dim
Mu sa ol dum tur ol dum bin bir ke lâ mî kal dım
Mu ham me dim bir ge ce Hak o ku du bin he ce

Ya rıl dım buğ day ye dim Cen net teri çık tım gel dim
Di ni me gel me ye ni su ya gark e dip gel dim
A na yı ye re vur dum ej der ha o lup gel dim
Ser tâ ser yû ce yû ce gök ler sey re dip gel dim

Adem oldum bilmedim
Nefsi boynuma kaldım
Yandırdım buğday yedim
Cennetten çıktım geldim

Nuh oldum tufan için
Çok çalıştım didindim
Dinime gelmeyi
Suya gark edip geldim

Müsâ oldum tür oldum
Bin bir kelâm kaldım
Âşâyı yere vurdum
Ejderha olup geldim

Muhammedim bir ge ce
Hak okudu bin hece
Sertüser yüce yüce
Güldür seyredip geldim

d- Hicaz Temcid

HİCAZ TEMCİD

ANONİM
Kaynak: Kilit, Hattat, Hıfız Sami Özalp
Derleyen: Dr. Ferið Kar
07.07.2002 - Sakarya/Tuzluk

SERBEST

Ted bir le ri el de i lken
Hak kın zik ri dil de i lken
Bu gün fir sat el de i lken
Ga fil ol ma u yan in san

Tedbirleri elde iken
Hakkın zikri dilde iken
Bu gün fırsat elde iken
Gafil olma uyan insan

